

SECCIÓ LITERÀRIA

En Mateu Obrador y Bennassar

Aquest savi lulista y estimadíssim amich nostre nasqué a Felanitx (Mallorca) en 1853. Llicenciat a Barcelona en Filosofia y Lletres, se donà tot seguit a conèixer per la seva col·laboració en la *Revista Balear* (1872-74) y *Museo Balear* (1875-77, 1884-88) principalment, demostrant tot d'una la pulcritut y bon gust, que foren la caracterisació de la seva producció literària.

Trobantse a Venècia en 1899 una llarga temporada, emprengué l'estudi dels codis lulians de la Biblioteca de Sant March, del que'n publicà un catàlech (*Boletín de la Sociedad Arqueológica luliana*, VIII, 301) que fou la seva confirmació com a lulista. En 1900 entrà a formar part de la *Comissió Editora dels textos lulians* de Palma de Mallorca, y es consagrà a terminar primer de tot els volums que D. Geroni Rosselló havia deixat inacabats. En 1901 aparegué el *Libre del Gentil e los tres savis*, ab pròlech y glosari de l'Obrador. An ell se deuen també les notes bibliogràfiques de l'*Arbre de Filosofia d'Amor* (1901) y del *Felix de les Maravelles* (1903). En 1904 publicà la seva exquisida edició del *Libre de Amich e Amat*, ab proemi, notes y glosari, y en 1905 el seu Estudi sobre les *Doctrines sociològiques de Mestre Ramon Lull*.

El mateix any llegia en l'Ateneu Barcelonès la seva hermosa conferència *La nostra arqueologia literària*, impresa a Palma, on exposa un plan de publicacions dels nostres antichs textos. Consagrat a l'edició dels de Mestre Ramon, en 1906 pogué treure a llum el primer volum de la nova serie *Obres de Ramon Lull*, que conté la *Doctrina pueril* (de la que'n feu una edició en petit format), el *Llibre de Cavalleria*, el de *Clerècia* y l'*Art de confessió*. Dos anys després apareixia el 1er dels 7 volums de que havia de constar l'edició del immens *Libre de Contemplació*. Tots aquests llibres porten erudites notes bibliogràfiques y crítiques y hermosos pròlechs de l'Obrador, escrits en aquella saborosa prosa seva plena de simpatia.

A l'estiu de 1908 marxà comissionat per l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS a les biblioteques de Munich y Milà a estudiar els seus rics fons lulians. Els profitosos resultats de aquesta missió, poden veure's en la *Crònica* del passat ANUARI. De tornada del seu viatge, treballant en l'impressió del segon volum del *Libre de Contemplació* va caure malalt d'una de les afeccions que feia anys l'amenaçava, y que no'l va deixar més.

Morí el 22 de maig de 1909 deixant desconsolats els seus amichs y orfe de la seva insubstituïble direcció l'empresa magna de l'edició luliana, a la que havia consagrades les hores millors y més felisses de la seva vida.

Filologia catalana: 1909-10 (*)

L'estudi dels dialectes catalans té'l seu primer treballador ab Mossèn Antoni M.ª Alcover, que diferents vegades ha recorregut tot el domini català, estudiant les variants y preparant l'ambient per la seva obra del Diccionari. Una serie de materials recollits en aquestes escursions els ha publicat en una crítica a l'article *Katalanisch* del *Grundriss der rom. Philologie* ab l'encapçalament *El català davant dels filòlechs estranjers. Una mica de Dialectologia catalana* (1). Aquesta crítica de l'article de Morel-Fatio-Saroihandy es el primer *Esquisse* de Dialectologia catalana. Aporta molt material nou fent conèixer una serie de fenòmens típics del català y senyala l'extensió geogràfica de cada un d'aquets fenòmens. El treball, en algunes parts potser un poch faltat de mètode, cosa que s'explica molt bé si's té en compte la formació rescent y particular de Mossèn Alcover en els estudis de filologia, pero plè de material que ha d'esser la base de nous estudis sobre dialectes catalans, ens es sumament instructiu.

Al parlar de la caracterisació del català (pág. 199 s.) nega que'ls plurals en *os* y la primera persona del present d'indicatiu siguin d'influència castellana, com va demostrar en les *Questions de llengua y Literatura* (2); Meyer-Lübke, com se diu en altra part d'aquesta crònica, creu també que la *-o* de la primera persona es d'influència castellana.

(*) Per falta de caràcters fonètics en cursiva, els exemples que'n contenen van de rodó.

(1) *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, IV, 194-304.

(2) *Bolletí del Diccionari*, I, 426-433.

Si no s'ha fet una comparació de les característiques entre el català antic i el provençal, no s'ha d'atribuir al català l'esser dialecte del provençal. Sovint atribuïm a l'influència del provençal grafies que representen una etapa d'evolució del català, tals com la *Z* < *-ā-* *-ir-* < *-ir-*, etcètera; com la grafia *au* que sovinteja en els documents del Alart (1), y que en cambi trobem la grafia *o* en documents del segle IXe. L'influència provençal a Catalunya en la llengua y la literatura es un dels problemes mes difícils a resoldre.

Mossèn Alcover refusa la teoria dels *Hispani* indicada per Saroihandy en el *Grundriss*; pregunta on consta que una regió francesa dexés la seva llengua per parlar la catalana (2). Que dintre d'Aragó s'hi trovin evolucions semblants al català (pl. 200-201) no prova que allà mateix s'hagués parlat català; hi ha una serie de criteris fonètics, morfològics y lexicogràfics que coincideixen en català y aragonès y una altra serie que els separen. Saroihandy ab ses repetides excursions a l'Alt Pirineu, va descobrir un camp interessantíssim pels dialectes pirinencs, que van a desaparèixer a causa de les noves vies de comunicació que penetren avuy fins a les valls més arreconades (3).

Per entrar en l'evolució dels sons en el basch, se fa indispensable un estudi comparatiu dels dialectes de les altes valls pirinencs comparant les evolucions ab les diferents capes de paraules entrades en aquesta llengua.

La divisió del català oriental y occidental (pl. 202-206) prenent per base el criteri senyalat per en Milà y Fontanals, es ben justificada (4) per Mn. Alcover, senyalant poble per poble. Les vessants del Llobregat y el Francolí, senyalen la frontera oriental; les del Segre y de l'Ebre, del occidental. Els límits dels comtats de Barcelona y Urgell, els dels bisbats d'Ausona, Barcelona y Tarragona (5) se topen allà on coincideix la divisió entre el català oriental y occidental. Una investigació històrico-llinguística sobre aquest particular serà molt interessant. La frontera meridional entre el català oriental y occidental-meridional, Hadwiger la posa prop de Falset (6). Es interessant que entre el català oriental y occidental hi hagi una zona on *-AS* > *is* *-E* > *i* donis, pari, per reapareixer més a ponent els plurals en *-es* y *-as*. El català presenta un caràcter molt homogeni; un valencià s'entén perfectament ab un rossellonès, y un ribagorçà ab un mallorquí. El tenir el centre d'expansió en l'antiga Tarragona y després de la reconquesta en Barcelona, ha constituït aquesta unitat catalana que les condicions polítiques varen destruir en l'època moderna. Els dialectes pirinencs en comparació ab els dialectes dels Alps son unitaris.

Quan se parla de la *á* (pl. 208-215) en la multitud d'exemples per totes les comarques del català no s'hi fa la distinció entre l'evolució fonètica y l'analogia, tal es el cas en les primeres persones del plural del present d'indicatiu en el n.º 1; a), b) y c); del imperfecte n.º 2; del subjunctiu present n.º 3; *-EMUS*, *-ETIS* ha influït al *-AMUS*, *-ATIS*; si metòdicament es una equivocació, serveix aquesta per senyalar-nos l'extensió dels tipus *-AMUS*, *-ATIS*, *-EMUS*, *-ETIS* en català. L'evolució de *á* > *é* en alguns pobles de Mallorca, entra en molts casos on no la precedeix o requereix cap palatal. Si aquest fenomen, que sembla iniciar-se, té vitalitat, podriem veure com una *e* ha evolucionat de *á* sense passar per l'etapa intermitja de diptongació com se suposa pel francès *GAT* = *guel* (Son Severa); *kap* = *kép* (ib.); *PAPE* = *Pépo* (ib.); *PA* = *pé* (ib.) El mateix fenomen surt a Calig no lluny d'Ulldecona y a Vinaroz. Falta saber si no es la colonia mallorquina establerta en aquesta regió de la qual ens parla Schuchardt (7). La *ç* en *pensçjə*, *žugeçjə*, igual que la de *teçkn*, *teçkən* es analògica. En el n.º 8 són sònta pot ésser molt be analogia a *mōsən*.

En la plana 213 senyala l'extensió geogràfica dels representants d'*habeo* en català: *aç*, *açj*, *é*, *ájk*, *òj*, *çj*, *ç*, molt interessant per cert. També dona l'extensió geogràfica del *wa* > *o* que s'limita als Pirineus, pero que el *wa* de les altres regions ha d'ésser un reculament com en la *o* ^l. També son interessants els infinitius en *-é* < *-ARE* en Mallorca *broydé*, *menjé*.

El català no coneix la diptongació. Si Mn. Alcover trova un diptongue en *idçyə*, *fayçnə*, *layçə* no es propiament tal sinó un *y* sò de passatge. Es característich el passatge de *é* > *ç*,

(1) *Revue de Langues romanes*.

(2) Més tart han parlat d'aquesta qüestió H. Morf, *Bulletin de Dialectologie Romane I* y B. Schädel, *Revue de Dialectologie, I*. L'impossibilitat d'aquesta teoria la vaig exposar en un article «Les fronteres de Catalunya» en *La Veu de Catalunya*, 1 Janer 1911.

(3) Vid. *Annuaire de l'Ecole pratique des Hautes Etudes*, pl. 106 ss., 1901.

(4) *Obras Completas*, III, 511.

(5) La divisió de bisbats, tenint sempre en compte les vicisituds històriques, es molt important per les variants dialectals y fronteres llingüístiques. Quí sab si en Pujades al dir «la frazi o modo de parlar en Catalunya es diferent en cada bisbat», ho fundava en el caràcter conservatiu de les unitats històrico-eclesiàstiques.

(6) *Zeitschrift f. rom. Phil.*, XXIX, 728.

(7) *Zeitschrift f. rom., Phil.*, XXX, 332.

è > é en català oriental, que va fer notar primer en P. Fabra (1). El canvi de à (vocal característica en el mallorquí) y è en alguns pobles de la illa es novíssim.

Si així ho creu Mn. Alcover, no sé perquè ha de duptar que'l català oriental hagués tingut aquesta etapa que pot comprovarse en les rimes. En català antich sovint surt la grafia equivocada de ó per e < é. L'extensió de la à en Mallorca y Iviça es detallada a tot ser com la de è y é en el continent (2).

L'evolució de ī > u a Pego, Vall Gallinera, entre Gandia y Xixona, no pot ésser un reste de la dominació grega en aquella regió en l'època visigòtica? *marturi*, etc. Si hagués vingut per la dominació romana, o fos un fenomen modern aïllat, podria trovarse en algun altre lloch del domini català.

La ò y ó (pl. 221-223) en el català oriental no han evolucionat paralelment a la é, è, en Rosselló tenim u. y en alguns pobles del Empordà ó > ò; cap aquí la pregunta: el nucli d'on ha sortit l'evolució de é > è, pot ser el mateix que ha fet l'evolució paralela de ó > o?

Una a < ó + lab. es un fenomen isolat que no podem pas atribuirlo a influència gascona trovantse al català meridional. Serà una evolució fonètica paralela al wa < ó o au < o ʹ? En sem seü (pl. 224) tenim una analogia.

En -A -ATS no sols hem de distingir si son dintre de frase o finals, sino també si son en mot acentuat o àton. També s'han de tenir en compte les consonants veïnes una llavial o lateral tindrem més tendència a -a si es una fricativa o africada a -e o -i. La tivantor o relaxament poch hi tenen que veure en les vocals y consonants; el seu so depen principalment de la posició dels llavis y del lloc d'articulació de la llengua. La a y s àtones fretòniques no s confonen generalment kazáde beyetə (Plana de Vich).

La -e s'ha de distingir segons que li seguexi -s o no. En el català oriental pot observarse la tendència de -es -ç que fins ara semblava -es, -e, així com en el ribagorçà tenim -ç < -E -a < -A -es < -ES -as < AS, y en Lleyda coincideixen ab -ç -es en la part de la conca oriental del Segre -is < -as -ES y una part de la conca del Pallaresa -os < -AS. Una filiació d'aquestes evolucions en el temps ab tot y l'ajuda dels documents se fa difícil. La -a y -as que sovint semblen la primera etapa, poden representar molt bé la darrera, com es el cas en el ribagorçà (3).

L'extensió geogràfica de la -a y -as en català ab totes les seves evolucions, pot deduirse ben bé dels molts exemples y varietats aportades per Mn. Alcover. Naturalment que sobre una carta podria observarse molt millor l'extensió d'aquesta evolució. La -i en el verb es purament analògica, si bé pot tenir un fonament en la fonètica. La evolució de -A > -o en mallorquí està en proporció ab la de é > è.

La o àtona sona u en tot el domini català oriental, allà on -a y -e àtones se confonien fins ara. La o àtona en les demès regions del domini català se conserva diferenta de la u; lo mateix tenim ab la primera persona del present d'indicatiu la presència de la qual es analògica y no d'influència castellana (4).

De (237-353) parla Mn. Alcover d'altres qüestions del vocalisme català. Pels exemples de la pl. 237 sembla poguerse deduir que varen existir dugues tendències en català, l'una en fer devenir les palatals fricatives finals en africades PODIU > puč, RADIU > rač, PALATIU > palaz y una altra conservant la final sonora fricativa paláj, púj, ráj, maj. A aquest grupo s'hi pot afegir réj, l'ej, el primer al costat de reč < REGIU que també presenta l'evolució réjt y réj (classe de bolet).

(1) *Les e toniques en catalan, Revue Hispanique*, 1906.

(2) Una comprovant de que'l català oriental va posseir à es el téu téuə = tou, tova que's trova a San Feliu de Guixols y Cadaqués; aquesta evolució o mirage phonétique ens fa suposar una à < é y ó.

(3) L'exactíssim mètode empleat per B. Schädel en l'article *Zur Entwicklung des finalen a im Ampurdà*, y seguint en son treball *Die katalanischen Pyrenäen dialekte, Die Auslautvokale* I. A. (publicat en *Revue de Dialectologie Romane*, I, 386, ss.) no pot acceptarse en la filiació fonètica ni històrica.

(4) Meyer-Lübke (*Einführung in das Studium der romanischen Sprachwissenschaft* (2.ª edició), Heidelberg, 1909), que encara dona'l català com un dialecte provençal (pl. 24), posa com exemple típic de l'extensió d'una desinència, l'importació del castellà de la -o en la primera persona del present d'indicatiu. Mn. Alcover en ses *Qüestions de llengua y Literatura (Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, I, pl. 432), porta alguns exemples del provençal y del català antich ab -o. En un document d'abans de 1250 procedent de l'Urgellet (riv. del Segre) pot llegirshi: *et absoluu la ecclesia ia dita de organya de totes despeses et condemne la dita pereta a totes despeses: de tot en tot absoluu et al dit R. a les despeses que a feites per rao del pleit condemnam* (doc. de 1252 y b. pl. 525, publicat per J. Miret y Sans. Volum del *Congrés de la Llengua Catalana*, pl. 524).

La tendència d'igualament de les tres persones del singular y l'analogia ab els verbs que per raó de grupo de consonants exigiren -u (-o) en la primera persona del present d'indicatiu que de cap manera ha d'atribuirse a l'influència castellana e.

Característica del català oriental es l'evolució de -ps- -cs- > š quan l'occidental y valencià tenen is. Mn. Alcover en dóna els límits ben senyalats (pl. 238). L'evolució de A + palat. > e passant per l'etapa ai, ei quasi no ha deixat rastre en el català oriental, quan el català occidental (el ribagorsà) presentant els tipus fējt, l'ējt. Sembla que l'etapa vocal y palatal varen córrerla primer els mots que després de -ct- tenen -E, -I que 'ls que tenen -u.

També es curiós veure com el mallorquí que té tanta tendència a *obrir les vocals*, faci desaparèixer també les palatals; tal cas tenim en feṇə, cat. feyna; fiṅ (Mallorca), cat. fill; fi (Manacor); fus < FOLIAS; dul = DUCEBAT, fəət, noət = cat. reyet, noyet.

L'extensió geogràfica de la o < en català que algunes vegades se trasmet a la -a primària y secundària està ben detallada. Aquí entra la qüestió y en casos com əubrī, əṽrənētə, əṽ procedeix de a + lab. o de o < a + lab. Mn. Alcover porta molts casos, on əṽ y o se troben l'un al costat de altre; sembla que la əṽ procedent de a + lab. no ha necessitat sempre una etapa anterior o per la tal evolució.

L'història de -ci, -cei, -ti, -d, > u es característica del català (1); son interessants les formes trovades per Mn. Alcover əpəu, SPATIU (Vilanova y Geltrú); fáu, FACIO (Elna); aquesta forma ens va com l'anell al dit per explicar l'analogia que'n les formes fač, faj, fak ha tingut lloch.

També es curiós observar com el domini català que presenta -jš- < -ps-, -cs- tendeix a no admetre la y com a sò de passatge, quan la regió que no la presenta en el primer cas la suprimeix en el segon. Es una altra de les diversitats entre'l català oriental y occidental (planes 249-250).

Una atenció especial mereix la -g- introduïda en català, part com a sò de passatge, paral·lel a la -y- en relació ab un vocal porterior, dúgas o allà on hi ha l'influència dels perfectes en NI agúe, vingué, y d'aquí a l'indicatiu viy y subjunctiu vinga, haventshi de contar encara la k final de la radical en verbs com dico, duco, etc.

Ni en Saroïhandy, Grundriss (pl. 856-857), ni Mn. Alcover (pl. 256-262) senyalen les fonts de les prepalatals fricatives y africades č, ž, ĝ, ge,i, ye,i, dġ, > ĝ quan son inicials y ž entre vocals (en el valencià y ribagorçà ě) -d'c-, -l'c- > ĝ (valencià y ribagorçà č) -bj- > -ž- al devenir finals tenim -č. Es curiós el fet que'l ribagorçà que en inicial y entre vocals té č, final tingui -y. La formació del femení segons un masculí en -č ens explica perfectament la -ğ- que resulta rōč, rōğə. L'extensió de cada un d'aquets fenòmens està senyalada detalladament.

La s precedint o seguint la medi-palatal tendeix a assimilar-se tenint un š; aquest fenòmen s'exten a la major part del domini català. Quan falta la oclusió la s té l'articulació prepalatal característica del català. Les fonts de la š y la seva extensió geogràfica hi estan ben indicades.

La l' en català procedeix de -EL- -lj- -PL- -BL- -LL- -L- -GL- -FL-, per més que molts d'aquets tipus casi ni exemples en posseim. L'extensió de la y < -CL- -lj- casi comprèn tot el domini del català oriental inclosa Mallorca. L'Alguer en cambi no la presenta aquesta evolució. Reconstruir les etapes de cl-, etc., es difícil, sobre tot el procés de la palatalització de la l- -ll- -pl-, etc. Quan trobem en general català la conservació de PL- CL- GL- BL- quasi segur que aquí tenim una mentida fonètica, una semblança de continuació. El noms de lloch llanès, llinàs, lloca, castellà «clueca», el llinatge Llanas semblen provarho. Quan en el Ribagorçà tenim lloca pero pl'əu, bl'əu, cl'əu, tenim també aquí una irrealitat? (2)

La -l- > -r- es un dels fenòmens característics del català d'Alguer, típica del genovès, el retó, del rumà y del gascó que fa -r- < -BL-. En català sols trobem el cambi de l > n y la vocalització de la l després de consonant. Ni en Saroïhandy ni Mn. Alcover diuen si es espontànea ó d'influència provençal. Una ralla divisòria entre L > u y la conservació de la L + consonant no hi es.

Cal preguntarse: es que la l després de consonant del català d'avuy no es en molts casos una nova evolució de la u < L consonant? Tenim gá-l-mə al costat de gá-umə, de-l-mə y de-umə; a-l-bə y ə-ubə; els noms de lloch presenten sovint ə sa- < SALTU, s-ə-ə, arnás va-l-mə y bá-umə italià del nort balma, retí palma, vell francès balme, provençal baumo, y que en noms de lloch surt sobre tot a la Suiça (3), y que Holder dóna per celta, pot ésser molt bé una paraula prerromana convivent als Pirineus y als Alps; es molt difícil de senyalar lo que es influencia provençal y lo que es evolució propia del català.

(1) Carl Olterich, *Über die Vertretung dentaler Consonanz durch u in Catalonschen*, Bonn, 1887.

(2) Vid. *Mirages fonétiques*, de J. Gilliéron, M. Roques, *Revue de Philologie française*, XXI, 118-149, un dels treballs metòdicament més interessants que s'han escrit en aquests darrers anys sobre Romanística.

(3) Vid Holder, *Alt-celtischer Sprachschatz*, I, 337.

La conservació de la *-n* ens la dóna detalladament segons la seva extensió Mn. Alcover. La *-n* mòvil provençal pot haver influït al català? Per què diem sempre germans al costat de góbas, frésas? Són hereditaries les paraules que conserven la *-n*, o han vingut del provençal? Sovint un mot que aparentment sembla portar la marca de la llegitimitat es una importació. La col·lecció de les paraules que conserven la *-n* podria donarnos llum sobre'l particular.

Gröber ⁽¹⁾ suposa que'l català *Jerusalem* es una etimologia popular *Gesu-salem*; Soroihandy diu que *-m* en valencià correspon a la *-n* castellana, y que la *-m* de *Bellem, Jerusalem*, podria esser etimològica ⁽²⁾. Aquí com en *Joaquim* no tenim més que una analogia ab les paraules catalanes acabades ab nasal y accentuades en l'última sílaba, que són únicament ab *-m* tret *san* y *y*. Aquesta *-m* acentuada abunda sobre tot en el present d'indicatiu en la primera persona del plural ⁽³⁾.

Una qüestió important de fonètica catalana es l'evolució de *-t* quan devé final (pl. 282-290). Mn. Alcover ens dóna l'extensió geogràfica de la *-t* després de *n* o *r*, de les seves assimilacions ab diversos grups de consonants. Lo més interessant de la *-t* es la seva evolució al devenir final. La cayguda de *-o -u -e* va esser posterior a la sonorització de les sordes en català; per consegüent la *-t* era *-d* al devenir final. La *-d* devé en català *-u*, pero al mateix temps existex la tendència de que les consonants sonores al devenir finals devenen sordes. Aquí tenim el problema 1) *-d* en català ve a *u*; 2), les consonants sonores al devenir finals devenen sordes; cóm es que en català tenim alguns casos isolats on la *-t* > *-u* DATU > dau FRETU > freu mentres la majoria tenen *-at*? haventhi sols una petita regió a l'oest que fa *·ls* participis en au > ATU kantaü hem de concloure que la conservació de la *-t* no es cap evolució hereditaria; són paraules que han tingut una desgracia en el camí de la llur crexensa y s'han arrapat ab un altra perdent la llur naturalitat. Aquesta evolució de *-d* > *u* sols l'han conseguida pochos cassos, quan en català antich, en les Homilies d'Organyà, en els documents catalans publicats per en J. Miret y Sans ⁽⁴⁾ presenten en sa majoria *-d* allà on avuy tenim constantment *-t*; y *·ls* noms acabats en *-k* no poden esser resultat en part d'una *-d*? *rexac, forrellac, ànec, espinac*, etc., per què no poden esser una evolució de *-u*, axis com tenim *kruk* de *crudu* (es veritat ab doble u) pero *parluk = parlu, mēnzuk = menjo*. Y si examinem noms de lloch com *Estamain* (prop de la Seu d'Urgell), *Tartareu* (vall d'Ager), *Orcau* (prop de Tremp) semblen haver verificat regularment l'evolució. El nombre de participis que terminen en *-ct, -pt, -mt*, es bastant important; aquest grupu podia influir als participis ab *-d* que'n comptes de seguir llur camí es decantaren aturantse a mitja evolució.

Les fonts del sons catalans *s* y *z* catalanes són la *s -cei-* *-tj-* per la primera *-s-*, *-cj-* per la segona. L'etapa d'evolució es difícil de senyalarla. Quan en la frontera catalana aragonesa trobem *p < CE- CI- pén < CENTU*, etc., y trovem que una *f* > *p* en FENUCLU > *penól'* (Graus) y d'altra part tenim en català *siβél'ə < FIBELLA, profesó < PROCESSIONE* cap la qüestió si'l resultat de *CE- CI-* en català d'avuy no es més que una analogia, un creuament ab la *s-* y no sigui més que una evolució casual. Aquesta sospita l'aumenta'l pensar que *-tj-* *-ce-*, *-ci-* *-cj-* tenen per resultat part *-θ-* par *u* etapa precedent a la perdua absoluta *raó beü kreü*. Un altra resultat de *-tj-* *-cj-* es *-z-* que's confon ab *-sj-* *řazó, řozádə, kamízə*. En el valencià que no pren la *y* com a sò de transició, se pert completament el resultat de *-tj-* *-cj-* junt ab el de *sj-*, y la *-s-* donant unes formes curioses com *votros, camia, pobrea*, etc. Mn. Alcover en dóna les fites d'aquests fenòmens.

En *foska faga* no hi ha cap evolució de *cj-*, sino una analogia ab una forma incoativa. Es també curiós veure com les mateixes regions que tenen *č-* y *-č-* coincidixin ab l'extensió de la *-s-*.

L'extensió del domini català que distingex la *v* y *b* es molt major de lo que's creya. Mallorca, una gran part del camp de Tarragona y quasi tot el regne de Valencia distingexen *v* y *b*. Mn. Alcover en dóna la llista dels pobles. Es interessant l'evolució a *f < -v*. Els factors que poden haver determinat la distinció entre *v* y *b* (la *-B-* > *v*) y la seva extensió d'avuy y en passats sigles no'n es coneguda.

Convé fer sempre una estreta distinció entre les paraules hereditaries y les paraules sabies y les llurs diferents capes; cada paraula té la seva historia; la *-g-* que es conserva en les parau-

(1) *Grundriss*, pl. 311.

(2) *Ib.*, pl. 864, nota.

(3) No he observat si *·ls* dialectes que tenen *-n* analògica en la primera del plural, tenen també *Jerusalen, Joaquín*.

(4) Volum del *Congrés de la Llengua Catalana*, 522, ss., *Revue Hispanique*, 1908; *Revista de Bibliografia Catalana*, 1904.

les sabies devé *u* en les hereditaries. Abans d'admetre un mot per senyalar una evolució en un dialecte, l'hem de provar per tots cantons sol y en comparació ab el seu grupu y en totes les direccions en relació ab els altres dialectes. Les evolucions que admetem a primer cop d'ull, son moltes voltes mentides fonètiques, com ho ha demostrat J. Gilliéron en el treball citat més amunt.

Aquestes son les observacions que hem cregut posar al marge del treball de Mn. Alcover, una contribució ben important a la *Dialectologia catalana*, el primer treball que sobre'l català s'ha fet en aquest ordre ⁽¹⁾. La *Gramàtica de la Llengua Catalana* que fa temps Mn. Alcover té promesa s'heu que no queda enrera; de fonètica ja té escrita la part referent als dialectes moderns.

— *Laut und Formenlehre der mallorkinischen Urkunden Sprache* von Martin Niepage ⁽²⁾. Aquest treball té per objecte escriure la fonètica y la morfologia de la llengua dels documents catalans de Mallorca. Aprofitant la majoria de les fonts, procedint ab tot mètode y rigor científich, l'autor ha escrit la seva tesi portant una gran replega de material y una contribució valiosa a la gramàtica històrica del català, per lo que mereix la més atesa gratitud. El català, actualment la llengua més endarrerida en les investigacions científiques, necessita bones voluntats y homes que'n facin la seva especialisació, com ho ha fet el doctor Niepage. L'autor, a més de servir-se del material que li proporcionen els documents, aprofita sempre, ab molt bon acert, les observacions de l'*Art poètica* de l'Oleza, el *Mundartliches aus Mallorca* de B. Schädel, etc.; aquí hem de notar que era molt necessari servir-se de les rimes dels antichs poetes mallorquins per fixar el valor de les vocals, cosa que no s'en resa en tot el treball. Les rimes del Beat R. Llull y de Frà Anselm Turmeda, haurien pogut donar molta llum al vocalisme en antich mallorquí, sobre tot en lo referent a la evolució de la *é* y *ó* + palatal.

La llengua escrita dels documents mallorquins no presenta pas moltes variants del català oriental, y s'explica molt bé si s'té en compte'l continuat comerç y relació ab Barcelona. Tot lo que a cultura s referia, Mallorca ho rebia del continent ⁽³⁾. Els vaxells que anaven y venien, eren els portadors de la *vida* en tota la seva extensió. Les relacions comercials de Mallorca en l'època de la dominació mora no les conexem, es una llàstima; com tampoc hem pogut experimentar si s'hi conexia la llengua propia dels mercaders del Mediterrani, que han tingut y tenen un vocabulari comú.

Analísant paragraf per paragraf pot observarse que sovint les paraules sabies no son distingides de les hereditaries; la falta d'aquesta separació pot donar sovint resultats falsos.

§ 4 *Peyta* < PEDĪCA, es difícil senyalar la procedencia d'aquesta paraula; l'albanès *penge*, italià *pedica*, neap. *pedecone* = ceppo, sard. *peiga*, prov. *petge*. No sabem com podien venir a significar un tribut. El significar un *cep* pot ser té l'origen al tribut que havia de pagarse per rescatar un prè. D'altra part, en els drets del fur d'Aragó, sempre surten les *peytes* y *boages* que al senyor rey s'havien de pagar. En els primers segles de la reconquesta també'ls mercaders havien de pagar un tant per cap de bestiar que passaven de la dominació dels moros als cristians per qüestió de negoci.

Aquí sembla tenir un cert origen *peyta*; convé estudiar el valor d'aquesta paraula en la nostra regió y en l'història del dret.

§ 7. No hi ha cap fonament que *desayres* sigui un castellanisme; *cavallayres* per «cavallers», no pot ser l'etapa intermitja de -ARIU o'l significat que s'hi dóna no es exacte, o es una grafia equivocada ab trasposició de la *r* *cavalleryes*. La forma *manayre* = destral, es interessant per conèixer l'història d'aquesta paraula.

§ 8. Les formes que cita de l'Hadwiger poden ser molt veritables quan tenim *εγγον'*, *gōdl'ə* en català oriental y Mallorca té *gošá*. Es difícil dir que *Palou* sigui una evolució de PALATIU, quan trobem ben freqüent també'l llinatge català *Palau* y noms de lloc *Palou* y *Monpalau* que s troven prop l'un de l'altre a la Plana de Vich. No seria acceptable la derivació de PALATIOLU < palazol > *palaol* > *palol* < *palou*? en documents antichs el mas *Palou*, Plana de Vich, surt sempre PALATIOLU.

(1) Els treballs de B. Schädel y J. Hadwiger se referexen més a particularitats y dialectes especials.

(2) *Revue de Dialectologie Romane*, I, 301-385, II, 1-51.

(3) Aquí hi cap la qüestió si Mallorca era tan arabisada que al conquerir-la'l rey en Jaume ni s'hi parlava la llengua continuadora del llatí. Ab tot y esser forta l'influencia del àrabe, molts restes quedarien de la parla dels mallorquins abans de la dominació mora. Es molt probable que als pobles pagesos de l'illa, com en les regions arreconades a Valencia, s'hi trovin continuadors de l'antigua llengua. Ni històricament ni llingüísticament conèixerem suficient el domini català per embestir aquest problema que probablement ens té sospesos, contenint moltes sorpreses per la llingüística.

§ 10 c). *Ferías* no sé per quina raó ha d'esser d'influència castellana. *Cequia* es una paraula arabisada y que 'ls àrabs varen pendre dels espanyols; vegis ribagorçà sègl'è.

§ 12. La definició de la è mallorquina ab els orgues d'articulació relaxats no pot acceptarse. Un sò tant especial no depen sols del relaxament de la llengua; per mí la è tònica mallorquina es una *e* ab la posició de la llengua per *é* y ab la posició dels llavis com en ó. La grafia *oloza* per *oleza* trovada en Bèlgica en un document del sigle XVI, prova que ja tenia un sò semblant al d'avuy. Es un exemple ben interessant.

§ 14. El tractament de la *o* > *a* abans y després de llavial sabem que es especial en el gascò venint *a*; *nau* < NOVEM, aquest fenòmen se troba a Balaguer *naū*, *baūs*; a Pons, a Petra (Mallorca), a Novelda, Pinos, Monóvar y Agost (1); axís no trobaria gens extrany que les grafies *baure* < BIBERE, *vaure* < VIDERE representessin una *a*. Els camins de l'evolució són molt difícils de seguir.

§ 16 b). La forma *nuit* suft freqüentment en antichs documents catalans. *Nuit* (Homilies d'Organyà, pl. 2, 11), *nuitz* (ib., 10, 1). Sembla que la palatalització de -*ct*- va esser molt anterior devant de -*e* que de -*o*, *u*.

§ 18. Si una nasal ha condicionat l'evolució de *ò* > *u*, no trobem pas el cas en *põn* < PONTE, ni en *mõn* en *monamik*, etc. No sé si s'ha de suposar un vgl. *monte* en comptes de *mõnte*, comparis rumà *munte*, sicilià *muntì*; aquí hi cap si la *u* es deguda a l'influència de la -*i*, però calbrès *munte*, engadí *munt*, castellà *monte*.

§ 20. La è mallorquina d'avuy de *o* + palat. + *e* y de vgl. *é* representa una etapa del català oriental antich y pot ser també occidental. A més de les grafies que 'ns ho comproven hi ha la *e* en *kręu*, *heū*, *deū* que 'ns ho refermen. Aquí no tenim de veure una evolució espontània de *a* *o* + *e* sino una analogia fonètica ab la *é* que al toparse han sigut arrossegats per la corrent major.

§ 26. En la Catalunya oriental no 's confonen pas sempre la *a* y la *e* tòniques secundaries: *kapəl'á*, *matəpòrks*, etc. Sovint, no obstant, entra la confusió: *mätinádə*, *bəyədát*.

§ 31. En *voura* < VIDERE + hat (futur) tenim una influència de la llavial, com diu Niepage, sobre la *ə* vocal molt pròxima a la *o*.

§§ 6 y 37. En mallorquí tenim *fēm* per *raim*, probablement una paraula secundaria: aquest *rācēmu* > *raim* per influència de la palatal; *rāim* > *rēm* > *fēm*, axís en cat. *męstrə* no trobo gen errònea la suposició de Vogel y Hadwiger d'un maj en *męstrə*. Les grafies *maestre mabestre* no 'ns proven pas l'etapa anterior *māéstrə*; no sé tampoch per quina raó 'l *mas* = «pro» ha d'esser castellà.

§ 42. L'extensió de la *o* > *u* no coincidex ab la que dóna Mn. Alcover (2). La grafia *o* en *montanya* en els documents de Soller explicada per la por de que 'ls altres pobles de Mallorca es burlessin de la seva *u*, es una mica ingenua. Lo primer que caldria provar en aquest cas seria que 'l escriba era de Soller.

§ 57. *Penyora* no pot contare entre 'ls proparoxitons es *peñ'órə*; la forma del vgl. *þígnora* es *þrenda*; compari 's el portuguès deverbals *þenhora* (3).

En el capítol IV parla dels proparoxitons (§ 53-60) prenent per mostra 'l treball de H. Wendel (4); creu poguer aplicar les condicions del provençal al català. Una serie de paraules ja havien fet la sincopa en llatí vulgar: *cunill*, *perill*, *sogre*, etc. Una altre serie l'han feta en època posterior, després de la sonorització de les explosives.

Examinant detalladament els exemples aduits per provar la sincopa, trobem que cap pot confirmar la perda de la vocal mitja en els proparoxitons, que es la regla formulada pel doctor Niepage: *compta* es un deverbals de *comptar*; hauriem de tenir un *comda*: *monge*, *canonge*, haurien de resultar *mongu*, *canongu*. No son paraules hereditaries MONICA, CANONICA; poden haver jugat un paper al seu costat. *Dissapta* tampoch pot aduirse: *die* + *sambati*.

Les formes dels numerals *setza*, *dotza*, *onse*, no son menys dubtoses; no poden esser de cap de les maneres una evolució directa d'unděcīm, sěxděcīm, dōděcīm. Els verbs *jaure*, *seure*, *deure*, *complaure*, no tenen cap valor, originalment no son proparoxitons; *heretge*, *gendre*, *metge*, no poden haver conservat la vocal final, sino que aquesta es secundaria. Resultat: no 'ns queden exemples per confirmar la regla; el proparoxiton en català ha dextat perdre la vocal mitja allà ont no

(1) *Bolleti del Diccioniari*, IV, 223.

(2) *Id.*, IV, 235.

(3) Cornu, *Grundriss*, 1009.

(4) *Die Entwicklung der Nachtonvocale aus dem Lateinischen im Altprovenzalische*. Tübingen, 1906.

té *-a* sino que, a ma manera de veure, es al revés. El català ha dexat caure la vocal final en el proparoxiton allà ont aquesta no es *-a*. Les excepcions formen la regla y la regla mateixa no es més que una confirmació de lo contrari. Els masculins formats segons els abstractes femenins, la multitud de paraules sabies, per no dir en sa majoria, que'n aquest cas entren en qüestió, han produït una tal confusió que gairebé no dexa determinar lo que's evolució espontànea y lo que's analogia o influencia externa.

§ 65. La *-o* en *ferro, carro*, no es analogia al castellà, es deguda a l'influencia del grupu *-rr-*; axís també ho hauria d'esser la *-a > -o* del Pallars y d'una part de Mallorca.

§ 70. Una *-i* per l'istil de les formes sabies en *-ia* també's trova en els Pirineus, en La Vall de Ribas y Ripoll. *Nuri = Nuria, besti*. Es especial que aquesta mateixa regió tingui una *-i* en la primera persona del present del verb *parli, porti*.

§ 71. *-a > -o* no es específich del mallorquí. El posseeix una bona part del domini català (1).

§ 75. El català antich confon rares vegades la *v* y la *b*; sempre se troven ben distingides. Allà ont tenim una billavivellar, s'explica molt bé la presència d'una *b-*.

§ 80. En *paella* hem de partir d'un *PADELLA, no d'un PATELLA.

§ 82. Axís com *-tj, -c^e -ts, -d > u*, entre vocals, aquesta cau atrayent al mateix temps la *-z-*.

§ 88. *Perayre* de PELLE + ATOR, no acaba de satisfacer. Els *parayres* y'ls *pellayres* son gent diferenta; els *parayres* treballen la llana, axís com els *pellayres* treballen les pells; aquests antigament s'anomenaven en català *adobers*. L'evolució de *-LL- > r* no's trova en català. Podria esser no obstant una importació gascona en el sigle XVIe, com eren molts els gascons que venien a Catalunya, pero s'ha de tenir present que'ls gremis de *parayres* daten de temps molt més antich. Els *parayres* extenen la llana cada dia y en diuen *parar* la llana, y trovo més justificada la derivació de *perayre* de *parar*.

§ 89. Per la cayguda de la *-R* ja poden constatar-se cassos en el sigle IXe on falta aquesta *-R*. No obstant, la fonètica de la frase sovint la conserva.

§ 91. *Mos* es sens dupte una analogia ab *me*, cap cambi fonèch (2), l'idea personal d'un mateix al parlar en plural predomina sempre. En *degun*, etc., no sé si més que un resultat fonèch, es una analogia: *de* acompanya'ls sustantius y verbs que denoten negació, *desfer, desguarnir, despreciar*, ¿per qué no pot haver passat a negu ab *degu*?

§§ 94-98. Les regles formulades en la conservació de la *-n* en *algun, negun, bon, ben*, etc., crech que poden modificarse: Quan aquests son empleats com a proclitichs conserven la *-n*, quan no son proclitichs aquesta *-n* manca. Això sembla deduir-se de la llarga serie d'exemples portats.

Sembla que encara avuy egueix el mateix principi a la llengua parlada: *un bon home, aquest pa es bo*. Sovint aparex la *-n* allà on no hi ha un sustantiu expressat. De fet aquest sustantiu es tàcit. Tal es el cas en el § 96: *fahents les dites crides sots pena de mort que algun no dega comprar*.

§ 104. *Esgleya* es una forma part hereditaria part sabia. *Esgl* es sabi, mentres *eya < ea* suposa l'evolució hereditaria.

§ 112. *Restobles* no es la forma hereditaria, sino *restoll*; d'aquí en català *restoblá* y *añus-toyá* l'un al costat del altre; tampoch es una forma hereditaria *poble*; crech que aquest ha perdut el tipu hereditari; sols el nom de casa *pól'a l'Hostal de la Polla* (Manresa) pot esser un successor hereditari.

§ 114. El resultat de *-DR- > ur* es divers del de *TR > ir*, *VITRIU > veyre*, *petra > peira*, aquesta evolució es quasi preliteraria. El català avençava al provençal en l'evolució; lo mateix tenim en la *-D-* en *a + palat*, etc.

En *dicmenge* tenim una evolució de la *u* allà ont representa an aquesta, com en *kruk < crudu*. En *DK > g* s'ha de duptar que tinguem una evolució hereditaria, es possible que d'un *judice guggə*, s'hagi passat a *méggə*, etc.

§ 115. *-Tr- > -dr-* no es cap evolució hereditaria, es un tipu secundari la distinció entre devant del accent y després del accent; el castellà originariament també pert el grupu *tr* fentne *r*, d'aquí que's una mala invocació la seva influencia.

§ 117. No es extrany que *-ts < -ATIS, -ETIS, -ITIS*, pugui comprovar-se a Mallorca en el sigle XIVe quan a la ratlla d'Aragó encara's pot observar avuy.

§ 120. *Sl > l'* no passa a l' *sl*, sino que s'ha de posar una etapa *ISCLA* (2).

(1) Bolleti del Diccionari, IV, 230.

(2) Schuchardt, Zeitschrift für rom. Phil., XXV, 349.

§. 123. *Teula* no es una evolució hereditària, tel'a es la que correspon al castellà *teja* y que s trova a la ralla d'Aragó ab el tipu tél'a (Castelló de Sos).

§. 143. En *lanta*, *lantes* avuy l'ántia, no podem veurehi un LAMPADA mirantho per tots cantons. Hem de tenir present que 'ls llums eren objectes que viatjaven y ab ells la paraula. Aquí podem veurehi molt millor un celta ANDERA francès *landier* del qual n'ha fet la descoberta en Meringer (1).

§ 165. La *-i* d'*altri* en lloch d'un genitiu pot ser molt bé la vocal després de *-tr-* que vinqués a *-i*, com tenim tants exemples frañi, pari, feñi, etz.

§ 168. Està molt ben raonada l'exposició provant que 'ls plurals en *-os* no procedeixen del castellà.

En els sigles XVIe, XVIIe y XVIIIe en que s'havia perdut la tradició d'escriure català, es natural que abundin els plurals en *-os*. La grafia *-es* al costat de *-os* en els sigles XIVe y XVe, pot ser purament una grafia històrica representant *-os*, *-us*.

§ 176. Es extrany que no quedi rastre del PLUS en els documents de Mallorca quan encara viu en català.

§ 187. L'article en Mallorca es un dels problemes difícils a resoldre; les formes en mallorquí d'avuy son generalment (2) *es*, davant *s* o *š*, *et*, *ez*, *ed*, *e* pel masculí; *sə*, *s*, *səz*, *səs*, *sə*, pel femení; *ət* y *əd* sens cap dupte procedeixen de illu; aquest mateix fenòmen trovem en l'aranès et pare. Aquesta evolució ens explica perfectament *es* < *əelz* que també surt a l'aranès y al ribagorçà. Del plural *es pòməs*, *es cabal's*, pot haverne sortit *es* lo mateix que del *əz* y d'aquí s' s'òmə, lo mateix que ab l'article *əl əl- fōrə*, l'arbrə. Fins aquí tot ho tenim per medi de ille. Ara queda el *sa*: aquest a més de poguer esser una forma femenina de *s* (*es* elevat sustantiu començant per vocal, pot haverhi jugat un paper d'importancia la forma àtona del possessiu *sa*: *sa dona d'en Pere*, *sa casa d'en Ramon*. Així com en *llur* no hi ha consciencia de si es pronom personal o possessiu, així aquí s'hauria perdut la consciencia del *sa* com a possessiu confonentse ab l'article. Aquest fet o millor aquesta explicació la sugereix el trovarse sense l'article *sa* en els primers documents de Mallorca, no sortint fins a una època tarda 'l nomena producte del *ipsa*, *ipse* llatins. Aquí cap la qüestió si 'ls habitants de Mallorca tenien aquest article que havien conservat durant la dominació mora y després de la reconquesta no podia ferse sentir en la llengua escrita.

Una altra dificultat per admetre la citada suposició de la falta de *ipsa*, es l'abundancia de noms de lloch ab *sa-*; aquests recorden l'existencia de *ipsa* article, com també 'ls restes trovats per Schuchardt en el basc (3).

Els noms de lloch ab article *sa-* poden esser molt bé una traducció del article preromà que acompanyava els noms de lloch y que no serà difícil a descobrir si s fan una serie de comparacions de noms de lloch que comensen ab article. Llavors el *sa-*, *es-*, dels noms de lloch no tindria cap relació ab el *sa* procedent de *sua*.

El capítol X (§§ 164-200) consisteix en una replega de formes de l'article, pronom y dels numerals; tretes les observacions sobre l'article fetes, no hi tenim molt que dir.

El capítol XI el constitueix una replega de les terminacions de les paraules de tots els temps del verb; en el § 202 p. e. ens dóna les terminacions del present d'indicatiu sense dirnos lo que es analogia y lo que es evolució. Sobre l'extensió de *-am* en la primera persona del plural del present d'indicatiu Mn. Alcover en dona la seva extensió geogràfica (4).

§ 231. La formació de la primera y segona del plural del perfecte es difícil d'explicar; no pot pas dirse que procedexi de la tercera, cop en sech. No sabem pas encara si *cantavem*, *cantavets* en català antic, té la funció de perfecte; ni l'època del igualament que en unes regions triomfava *-am* y en altres *-em*. El plusquamperfecte por haverhi influït molt bé com suposa Saroihandy (*Grundriss*, § 71).

§ 251. Es interessant la conservació d'un futur perifràstich encara en el sigle XVIe.

§ 249. Troba a faltarshi un estudi del participi ab els seus cambis de conjugació. No sabem si ha predominat el tipo *-utu* o *-etu* al costat del participi en *-atu*, *-itu*.

També falta un paragraf destinat a constatar el cambi de conjugació.

(1) *Zeitschrift für rom. Phil.*, XXX, 414.

(2) *Mundartliches aus Mallorca*, de B. Schädel, pl. 37, ss.

(3) *Baskisch und Romanisch*, Beiheft, I, 6. *Zeitschrift für rom. Phil.*, 1906.

(4) *Bolleti del Dictionari*, IV, 210, ss.

El capítol XII (§§ 254-268) va dedicat principalment a l'apofonia y als canvis deguts a l'analogia.

Les apofonies principals son 1.) e < a forma tònica en la radical per apofonia ab les formes tòniques en la desinència: *treg trehem* al costat de *trahuen, trahuem, trehuem*.

2) Generalisació de la *u* de les formes tòniques en la radical a les tòniques en la desinència *ajudo, ajudam*.

3) Per les grafies solzament no poden pas deduirse les apofonies del català d'avuy *ç* y *ø*, *o* y *u*, *a* y *æ*.

§ 262. L'estudi del perfecte català no l'empren pas en Niepage; probablement els materials no li eren suficients per formar un estudi d'aquest capítol tant interessant. Sols ens diu que dels perfectes forts llatins s'han conservat principalment els en *-s* y en *ui*. El perfecte ha devingut perifràstich en català modern y ns en dona un exemple ja del segle XIVe.

§ 264. La *g* que ha vingut a esser la consonant final de la radical característica del verb català en l'indicatiu, subjunctiu y en el perfecte, no s'explica pas suficientment. Les seves fonts son: 1) Els presents d'indicatiu ab consonant final de la radical que vé *-u* (*-D*, *-ce*, *-B*). 2) Els perfectes en *-ui*. 3) Els incoatius, els que no obstant, no poden haver infuit molt per no presentar evolució hereditaria. 4) Verbs ab consonant final de la radical *-c* *-g*.

Els verbs en *-ARE* no presenten may *-k* a no ser en una evolució especial (1); aquesta evolució senyalada en la nota comprova les fonts senyalades ab el n.º 1.

D'aquestes fonts ha sortit la *g* que trovem en el present d'indicatiu dels verbs en *-IRE*, *-ÉRE* y *-RE*, la *g* del present de subjunctiu dels mateixos verbs. El per què en cada cas ha entrat, no pot explicarse. L'analogia ha de haver sigut el factor principal.

La segona part del treball de M. Niepage acaba donant una llarga llista de formes recullides d'una serie de verbs, posats en ordre alfabètic.

An aquest treball de M. Niepage hem de dirli ben vingut sigui, y considerarlo com la primera investigació metòdica de l'antigua llengua catalana escrita. Es, com hem dit, una brillant contribució a la formació de la nostra gramàtica històrica.

—*Variants de la llengua catalana parlada a les Borges d'Urgell y pobles veïns de la Plana* (2), de Ramon Arqués y Arrufat.—Aquest estudi procedint de l'observació y plè d'exemples, ens dona una idea de la fonètica y morfologia de la comarca del Pla d'Urgell. La transcripció fonètica es escrupulosa, observant fins els més petits detalls.

Per lo referent a l'evolució dels sons podem veure com: 1) *é > e*, *ê > ê*, *seḃa < CIPA*; *fêrm < fîrmu*; *seḷ < COELU*; *peḷ < PEDE*; 2) *ARIU > e fusté*; 3) la *á* té un sò mateix en tots els cassos; es la vocal més oberta: *mare*, *pare*, *kazə*; 4) *ô > o*, *portə*, *bonə*; *ó > ó*, *multu > mó-l*; 5) *-A > -ə*, *kazə* (3); *-e > e* *páre*, *mare*; *A + S*, *A + N > -e*; *A-*, *E-*, *I-E- > a-* *asforsa*, *aışugá*; *batadó*, *astarosa*; 6) *ó + ce > e*, *kréu* (aquí no tenim res que veure ab una evolució fonètica propiament dita). La *o* àtona en uns cassos passa a *u*, en altres se conserva *o*; 7) devant de *s* sempre tenim un sò de passatge *ɰ* característich del català occidental y meridional *kaişə*, *amojšá*; 8) l'introducció d'una *a-* protètica en molts noms sembla esser fonètica sintàxica y la combinació ab *en-*, *ex-*, *azbarzé*, *ambastidə*.

En lo tocant al consonantisme gayrebé cap diferencia pot notarse ab el català oriental; sols la conservació de la *-l-* < *-CL-* *-li-*, la perdua de les velars fricatives *g w* l'aó = *llavor*, *enáuçes* = *enagues*. L'empleu del article ab la forma *lo*, *los*, en nominatiu, *el*, *els*, en cas indirecte; la formació dels plurals en *-os*, dels singulars en *-s*, *-č* per raó de distinció l'eč pl. l'égğos, *bojžos*. Aquest treball dona una idea clara y exacte del dialecte de Borges.

—Un interessant estudi sobre ls dialectes dels Pirineus catalans desde Cadaqués fins a la Rivera del Ribagorça ha començat a publicarse: *Die Pyrenäendialekte*, per Bernhard Schädel (4). D'aquest estudi sols s'ha publicat fins ara l'introducció y l capítol de les *-a* finals. Un cop acabat de publicar podrà parlarsen com se mereix.

—*Mallorca*, de B. Schädel (5). En aquest article s'explica ab profusió de grafies històriques la palatalisació o introducció de la *l'* en el *Majorica*.

El fonament es una introducció feta pels mateixos mallorquins que ab els freqüents viatges

(1) La comarca d'Olot fa *-k < -u*, *amuk*, *parluk*.

(2) *Bolletí del Diccionari*, IV, 33-40, 49-56, 69-75.

(3) Aquí no distingex *-A + s* en el diferents cassos en que pot trovarse.

(4) *Revue de Dialectologie Romane*, I, 15-98, 386-412.

(5) *Ib.*, I, 267-267.

a la costa catalana sentien pronunciar *Mallorca*, y 'l portaren cap a l'illa que fins allavors s'havia nomenat *Mayorca*. Aquí cal preguntar als catalans de la costa catalana d'ont varen treure la *l'* de Mallorca quan els textos castellans antics ens parlen de *Mayorgas*? *Mallorca*, o no es més que una etimologia popular, una analogia ab mil'ó, me'l'ó, o 'l resultat d'un retrocés que igualant a la *l'* les paraules que tenien y < -cl- -lj- va pendre la *y* de *Mayorica*.

— Els estudis lexicogràfics y la replega de materials no han quedat enrera en aquest bienni. L'Obra del Diccionari de la Llengua Catalana ha portat a la *calexera* unes 50,000 papeletes haventhi actualment un dipòsit d'un es 800,000, part dels dialectes vivents, part d'antics documents y literatura. Sense contar el material tret d'arxius, les obres vuidades fins el present son 293. Aquesta empresa que no conta ab altres auxiliars que ab la bona voluntat y entussiasme dels pobles de la llengua catalana, avença sempre mercès a l'esforç y entussiasme del seu director Mn. Antoni M.ª Alcover. Sols falta ordenar aquests materials per poguerlos emplear per estudis filològics a mida que s vagi preparant el material per la redacció del Diccionari.

Diferents concursos lexicogràfics han contribuït a enriquir aquesta obra portanthi una serie de coleccions dels noms referents a les arts tècniques y oficis. El primer d'aquets concursos va celebrarse a Olot en 1908; el segon pel Centre Popular Catalanista de Sant Andreu de Palomar en el mateix any, publicant ara fa poch les coleccions molt importants per referirse a l'industria y agricultura (1). Per últims de 1910 va organisarne un altra el Centre Autonomista de Dependents del Comerç y de l'Industria, de Barcelona, que encara no s conexen les coleccions. Mossèn Alcover ha reunit en diferents números del seu «Bolletí» una llista de noms acabats en *-ach*, arribant a uns 324; quasi son els únics en el domini català.

— El problema de la llengua preromana en nostra terra l'ha tocat D. Agustí M.ª Gibert (2), no baix el punt de vista filològic, sino purament històric; un no reb pas una idea clara de quins foren els pobles primitius que habitaren en la nostra regió, ni si de fet va viurehi un poble liguri que s trovava també en les regions dels Alps y que després va baixar Italia avall cap a lo que formà més tart la Liguria. L'altra que ha tractat també la qüestió de la llengua preromana es Philippon (3); en lo referent a la filologia cita 'ls sufixs com *-asco*, *-uscu*, *-briga*, que considera d'origen ibèric. Els noms de rius y de llocs que com a específics dels ibers s'hi senyalen, corresponen també a altres regions que may han conegut ibers, tal es ab el *isa*, nom de riu; axís com *-asco -uscu*, segons Skok son liguris (4). Sobre 'l valor del llibre de Philippon vegis la crítica interessant de Meyer Lübke (5).

— *Quelcom sobre Lambarts* (6) de Mn. Joseph Gudiol, article ben interessant ont s'estudia el mot *Lambardus* o *Langobardus* dels documents catalans desde mig sigle IXe fins al XIIIe; els *lombarts* o *usurers*, com eren coneguts en l'Edat Mitja dels que 'ns parla Bertran de Born en un de sos sirventesos, *viu a guisa de lombart*, sembla que a Catalunya en la meitat del sigle XIIe eren picapedrers y 'l nom *lambart* o *lambardus* passà per equivalent de picapedrer. Mn. Gudiol creu verossímil que un núvol de mestres de cases y picapedrers francesos y llengadocians vinguessin per allà els sigles X^e, XIe y XIIe a Catalunya, y d'ells restà el *lambart*, *lombart*.

— Articles d'alguna importancia publicats, son el de B. Schädel: *Llengua Catalana*, 1906, en el *Kritisches Jahresbericht über die Fortschritte der Romanischen Philologie*, tom. X, (pls. 165-184).

Els de Mn. Alcover en el *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana: Una polèmica amb En Josep Nebot de Valencia* (7); *Dos mots sobre 'l Diccionari de la Llengua Catalana, de la casa Salvat* (8); *El català davant dels filòlegs estrangers* (9); *La Llengua Mallorquina escrita* (10); *Nova exida filològica* (11); *Disertació Doctoral de Niepage* (12); *L'Historia dels objectes y l'estudi de les*

(1) *Vocabularis tècnics industrials procedents del primer concurs lexicogràfic del «Centre Popular Catalanista» de Sant Andreu de Palomar*, 1910, 164 pl.

(2) *Tarragona prehistòrica y Protohistòrica*, 1909.

(3) *Les Ibères*, 1909.

(4) *Die mit den Suffixen -ĀCUM, -ĀNUM, -ASCUM, -USCUM, gebildeten-Südfranzösischen Ortsnamen*, 1906.

(5) *Literaturblatt für germ. und rom. Phil.*, 1910.

(6) *Revista de la Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa*, VII, pl. 329-335.

(7) V (1909), pl. 322-324.

(8) *Ib.*, 337-397.

(9) *Ib.* (1910), pl. 2-9.

(10) *Ib.*, 25-32.

(11) *Ib.*, 57-68.

(12) *Ib.*, 78-185.

paraules⁽¹⁾, de A. Griera. Aquí s'ha de rectificar que *cot-ker* no té res que veure ab *QUAERCU* sino ab *CARIE*, que la lluita entre *CANNA* y *KASSINU* es molt incerta.

— Durant aquets ultims temps Mn. Alcover ha fet algunes exides filològiques, una a Valencia, altra a Iviça y altra a les Guilleries. Els estudiants alemanys K. Salow y F. Krüger ne feren un altra, en la tardor de 1910, per la frontera catalana-llengadociana, y el que suscriu visità 'ls pobles de la frontera catalana-aragonesa desde 'ls Pirineus fins a l'Ebre, estudiant el dialecte gascó de l'Aran.

— Durant aquest temps s'ha publicat la segona edició de la *Grammaire Catalane-française*, den Puiggari (Perpinyà, 1910) y un *Tratado de Ortografía Valenciana Clásica*, per D. Joseph Nebot Perez (Valencia, 1910).

— E. Levy prepara un *Diccionari del català antich* en la *Sammlung Rom. Elementarbücher* que dirigeix Meyer-Lübke; també hi publicarà una *Gramàtica històrica del català* en J. Hadwiger.

— Aquí caldria parlar del millor treball que fins ara tenim sobre 'l català y del qual encara no s'ha acabat la publicació. L'*Atlas linguistique de la France*⁽²⁾, per J. Guilliéron et E. Edmont. En ell se donen sobre cartes unes 9000 formes catalanes procedents del Rosselló (Colliure, Arles, Oleta, Rivesaltes, Illa). Aquestes paraules transcrites fonèticament y en comparació ab el Llengadoch y tota l'extensió de la França d'avuy, constitueixen un arsenal de materials. L'*Atlas linguistique* mereix un estudi especial no sols pel material nou que porta, sino per les noves orientacions en la Filologia que van a constituir un mètode.

També s'hauria de parlar dels articles plens de mètode y portant sempre noves solucions al terror de la romanística que publica Schuchardt⁽³⁾, ont no deixa may de tenir-se en compte la part catalana ni tampoch el nou camí que emprén l'etimologia y l'estudi de les paraules, acompanyat de l'història dels objectes que acaba d'obrir-se ab la revista *Wörter und Sache*⁽⁴⁾. Tot això ha de deixarse per estudis especials, que no poden tractarse en una senzilla crònica del moviment filològic en Catalunya durant aquets derrers anys.

ANTONI GRIERA.

Biblioteques

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Durant els anys 1909 y 1910 la Biblioteca de l'INSTITUT ha seguit el seu augment progressiu en la manera que sos recursos y la generositat de benemèrits patricis li han permès. En altre lloch s'indica tot lo que hi ha dut el cambi ab altres entitats nacionals y extranjerès; ademés la secció d'ingressos s'ha nodrit ab quantiosos donatius, als que hi ha que afegir les obres que l'*Institut* ha adquirit ab les seves consignacions.

El dia 21 de janer de 1910 se rebé una comunicació del meritíssim bibliòfil D. Isidre Bonsoms oferint a la Biblioteca de Catalunya, encomenada a l'INSTITUT, ab el caràcter de donació perpétua, son riquíssim acopi de llibres, quaderns, manuscrits, etc., referents als successos y guerres de Catalunya desde la dels Segadors fins a la dels francesos. Pera donar idea de l'importancia d'aquesta colecció, bastarà dir que la formen un conjunt de 4.630 impresos y manuscrits d'excel·lencia d'importancia pera la nostra historia. Els 2.360 primers números de aquesta colecció constitueixen la que va reunir el conegut llibreter de nostra ciutat En Jaume Andreu, y de la que se'n publicà un catàlech en 1902⁽⁵⁾. L'INSTITUT ha contret el compromís de publicar-ne un altre de tota aquesta colecció de fascicles de caràcter públich o polítich que 's proposa anar enriquint y completant paulatinament.

Poch després D. Alexandre Cortada envià desde París algunes caixes, franques de ports y despeses, contenint 124 obres, escullides totes elles entre lo més fonamental pera 'ls estudis catalans y provençalistes, la major part de les quals no 's trobaven en cap biblioteca de la nostra terra. Els llibres tenien en llur major part riques relligadures, acompanyades dels *ex-libris* dels seus primers posseïdors. Però desgraciadament, les caixes que contenien tan rich donatiu sofriren molt dels efectes de les inundacions de París, de principis de 1910, y ha calgut canviar la major part de les enquadernacions.

(1) Ib., 185-192.

(2) París, 1905, ss.

(3) *Zeitschrift für rom., Phil.*

(4) Heideberg, 1909, I; 1910, II.

(5) *Catálogo de una colección de Impresos (libros, folletos y hojas volantes) referentes á Cataluña. Siglos XVI, XVII, XVIII y XIX.* (Barcelona, L'Avenç, 1902; 344 pp.)